

DEĞİŞEN TOPLUMDA BOŞANMIŞ AİLELER VE PROBLEMLERİ-Kırıkkale İli Kadın Örnekleri İle-

BROKEN FAMILIES AND THEIR PROBLEMS IN CHANGING SOCIETIES - With an example of women in Kırıkkale -

Prof. Dr. Dolunay ŞENOL

Kırıkkale Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi, dolunay_senol@yahoo.com,
Kırıkkale/Türkiye

ÖZ

Aile, hemen hemen bütün toplumlarda var olmuş ve önemli fonksiyonlar yerine getirmiş, en önemli kurumlardan birisi olarak kabul edilmektedir. Farklı toplumlarda ve farklı zamanlarda değişimler yaşayan aile kurumu özellikle toplumsal yapıdaki değişimlerden önemli oranda etkilenmektedir. Geçmişin cemaat toplumunda geniş aile hayatı yaşayan insanlar, günümüz bireysel toplumlarında çekirdek aile yapısını daha fazla tercih eder olmuştur. Hatta toplumdaki bireyselleşme o derece artmıştır ki bu dönemde bekar kalma, tek ebeveynli aileler, birlikte yaşama, vb. gibi yeni aile şekilleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Ailedeki bu değişim, yaşanan dünyanın bir zorunluluğu olsa da avantaj ve dez avantajları da beraberinde getirmiştir. Küçülen aile şekillerinde kadın ve erkek daha fazla yalnız kalmak ve sorumluluk almak zorunda kalmaktadır. Çocukların sosyalleşmelerinde birincil ilişkiler yerini ikincil ilişkilere bırakmaktadır. Bu da hem eşlerin hem de çocukların duygusal boşluk yaşamasında etkili olmuştur. Bu çalışmada parçalanmış ailelerin yaşamış oldukları sorunları ortaya koyabilmek için öncelikle teorik bir altyapı oluşturulmuştur. Kırıkkale ilinde yaşayan ve parçalanmış ailelere mensup olan 34 kadın ile yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılarak, alan bilgisi elde edilmeye çalışılmıştır. Görüşmeler sırasında kadınlara, parçalanmış ailelerin ve bireylerinin yaşamış olduğu sıkıntılar hakkında sorular sorularak bu konudaki görüşleri ortaya konulmak istenmiştir. Görüşmelerden elde edilen veriler teorik çerçeve ışığında değerlendirilerek parçalanmış ailelerde yaşayan bireylerin sorunları sosyolojik bir bakış açısı ile ortaya konulmaya çalışılacaktır. Bu çalışmadan elde edilen veriler ışığında parçalanmış ailelerin sıkıntılarına dikkat çekilerek, çözüm önerileri sunulması hedeflenmektedir.

Anahtar kelimeler: Aile, parçalanmış aile, parçalanmış ailelerin problemleri

ABSTRACT

Family is accepted as one of the most important institutions, which exists in all societies and performs important functions. Families have experienced some changes in different times and at different societies, and are heavily influenced by the alterations in the social structure. People, who have lived in extended families in community societies, now, in individual society, prefer to live in elementary families. Furthermore, as a result of the increasing individualization, new types of families have arisen such as one-parent family, living together and being single. This change, which was an obligation of the change of the world, has both advantages and disadvantages. In these types of families, men and women have to stay alone and take more responsibility. In socialization of the children, primary relations were replaced with secondary relations. This caused emotional emptiness for both parents and children. In this study theoretical infrastructure will be created in order to illustrate the problems of broken families. Interviews have been done with 34 women in broken families who live in Kırıkkale province of Turkey. In these interviews, questions relating to problems of broken families and their members have been asked for the purpose of determining their opinions. Information, received in these interviews, will be evaluated in the light of theory. The data obtained from the interviews will be evaluated in the theoretical framework and the problems of the individuals living in the broken families will tried to be presented with a sociological point of view. In this study, problems of broken families will be accentuated and solutions for those problems will be provided.

Key words: family, broken family, problems of broken families

1.GİRİŞ

Toplumun yapısında meydana gelen herhangi bir değişimin diğer kurumları etkilememesini beklemek sosyolojik bir bakış açısı ile mümkün görünmemektedir. Toplumsal değişme sosyal kurumları, kültürü, teknolojiyi ve kullanımını, yerleşim ve yaşama şekillerini, düşünce yapılarını kısacası toplumsal yapıyı önemli bir değişime uğratmaktadır. Toplumsal değişim zaman zaman planlı bir şekilde gerçekleştirilmeye çalışılsa da çoğu zaman plansız olarak gerçekleşen bir olgu olarak kabul edilmektedir (Macionis, 2012:627). Toplumsal değişim aile gibi toplumun en önemli kurumları üzerinde de büyük değişimlere sebebiyet vermektedir. Sosyo-kültürel hayattaki değişimlere bağlı olarak ortaya çıkan ailedeki değişim zaman zaman olumsuz olarak değerlendirilmektedir. Oysa değişim her zaman istenmeyen şartları beraberinde getirmediği gibi çoğunlukla toplumun, zamanın sosyo-kültürel yapının yeni şartlara uyumu için bir zorunluluktur. Değişen dünyada ailenin değişimine bakıldığında içinde birey sayısının çok olduğu homojen yapılardan birey sayısının giderek azaldığı heterojen yapılara doğru bir değişim yaşandığı görülmektedir. Bu değişim ailede başka değişimlerin de ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Bu çalışmada ailedeki değişimin boşanma üzerindeki etkisini ve farklı sosyo-kültürel yapılarda boşanmanın kadınların bakış açısı ile yansımaları sosyolojik bir bakış açısı ile ortaya konulmaya çalışılacaktır. Bilindiği gibi boşanmanın öncesi, boşanma aşaması ve sonrası ailenin tüm bireylerini etkilemekte hatta her bir aile ferdi farklı şekillerde etkilemektedir. Bu çalışmanın kapsamı içinde boşanmanın kadınlar üzerindeki etkileri ortaya konulmaya çalışılacaktır. Bu derece kapsamlı ve etki alanı geniş olan boşanma olgusunun tüm aile bireylerini nasıl etkilemiş olduğunu tek bir çalışmada toplayabilmek mümkün olmadığı için çocuk ve erkek üzerindeki etkileri bir başka çalışmanın kapsamına bırakılmıştır.

2.KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1.Değişen Aile Yapıları

Geniş aile, sanayi öncesi toplumlarda tarım ve hayvancılık ile geçimini sağlayan kırsal kesimde yaygın olarak görülmekte olup ailedeki birey sayısının fazla, aile bağlarının kuvvetli olduğu bir aile şekli olarak kabul edilmektedir (Adak, 2012: 50). Özellikle ailenin en yaşlı bireyinin denetimi ve yönetimi altında gerçekleşen bir yapılanma söz konusu olup ailenin diğer bireylerinin itaati üzerine kurulu olan bir sistem söz konusudur. Ataerkil yapılanmadan dolayı karar alma sürecinde erkeklerin hakim olduğu bu sistemde geleneklere bağlılık ve ailenin çıkarlarının ön planda olması, bireyselliğin yok denebilecek düzeyde olması, bu aile şeklinin en belirgin özellikler arasında kabul edilmektedir (Kasapoğlu ve Karkıner, 2011:54).

Geniş aile geleneklere bağlı, birey sayısının ve fonksiyonların çok, akrabalık ve dayanışma bağlarının güçlü, mahremiyet ve biz duygularının yoğun olduğu toplumsal yapılar olarak tezahür etmektedir (Canatan ve Yıldırım, 2013:71). Yasa (1973: 2), geniş ailenin ataerkil bir yapıya sahip olduğuna vurgu yapar. Ataerkil yapı, erkek hakimiyeti ve soyun erkek tarafından devamlılığını sağladığı için erkek ailesinin, ailenin bütünlüğü ve devamlılığını önemsemesi ve sağlamaya çalışması ailenin önemli bir fonksiyonu olarak karşımıza çıkmaktadır. Ailenin önceki bireyleri, ailenin devamlılığının öneminin farkına vardıkları için bu önemli fonksiyonu ailenin yeni bireylerine de kavratmayı kendileri için önemli bir fonksiyon olarak görmektedirler. Böylece geniş aile içindeki bireylerin ailenin devamlılığını sağlamaya özel bir önem sarf ediyor olmalarından dolayı aile birliğinin sağlanması ve devam ettirilmesi çok daha kolay olmaktadır.

Geniş ailenin aile birliğini devam ettirme gayreti erken yaş evliliklerini de beraberinde getirmektedir. Erken yaş evlilikleri bireyin, özellikle de kadının sosyo-kültürel ve ekonomik gelişimini olumsuz yönde etkilemekte, aileden uzakta kendi başlarına var olabilmelerini engellemektedir (Şenol ve Mazman, 2012: 513). Geniş ailenin içine erken yaşlarda katılan bireyler, sosyalizasyon süreçlerinin önemli bir bölümünü ve toplumsal cinsel rollerini öğrenme sürecini yeni girdikleri aile içinde geçirdikleri için aileyle uyumlu olmakta, geleneksel geniş aile dışında hayatlarını sürdürebilecek gücü kendilerinde bulamamaktadırlar (Şenol ve Alp, 2012: 249).

Sanayi toplumlarında daha fazla görülen aile şekli öncelikle çekirdek aile olarak bilinmektedir. Üye sayısının azlığı ile öne çıkan çekirdek ailede üreme, sosyalleşme ve aidiyet duyguları devam etmekle birlikte evlilik yaşı yükselmekte, roller daha kesin çizgilerle belirlenmekte ve eşlerin kendi tercihleri ön plana çıkmaktadır (Adak,2012:50-51). Çekirdek ailenin oluşmasında etken olan en temel faktör sanayi ihtilali dolayısı ile de kent hayatının ortaya çıkmış olmasıdır. Kent hayatı, bireyselliği ön plana çıkararak yeni bir aile şeklini de ortaya koymuştur (Canatan-Yıldırım, 2013: 73-76). Geleneksel aile hayatı bir arada yaşamayı, benzer olmayı, dayanışmayı ve işbirliğini zorunlu kılarken, kent hayatı bireyselliği, uzmanlaşmayı, dolayısı ile kendini geliştirmeyi beraberinde getirdiği için bireylerin kendilerine dönük yatırımları ve işbölümü içindeki

pay ve rolleri son derece önem kazanmaya başlamıştır. Bu da insanların kendilerini daha fazla düşünmesi, önemsemesi, kendileri için yatırım yapmalarını ve bunu önemsemelerini beraberinde getirmiştir.

Önceleri çekirdek aile en temel işlevlerini sürdürmeye çalışarak ailenin fonksiyonlarını ve devamlılığını sağlamaya çalışmıştır. Ancak bu da çok devamlı olmamış ailedeki küçülmeler farklı boyutları ile devam etmiştir. Dolayısı ile aile de farklı şekillere dönüşmeye devam etmiştir. Son yıllarda daha fazla görülmeye başlayan tek ebeveynli aileler de bu dönüşümler sonrasında ortaya çıkan aile modellerindedir. Tek ebeveynli aileler, modern toplumlarda her geçen gün sayıları eskiye oranla hızla artan aile şekillerindedir. Modernitenin getirmiş olduğu bu aile şeklinde eşlerden birisi ile çocukların birlikte yaşaması söz konusudur (Uğur, 2014:294). Evlilik dışı birlitliklerden doğan çocukları ile birlikte yaşayan kadın veya erkekler; evliliğin getirmiş olduğu sorumluluklardan kaçtıkları için evlenmeyerek birlikte yaşamayı tercih edenler; eşleri ölmüş veya boşanmış olan ve çocukları ile birlikte yaşayanlar bu aile şeklini oluşturmaktadırlar. Tek ebeveynli aileler söz konusu olduğunda öncelikle babasız aileler akla gelmektedir. Ancak sayıları az da olsa annesiz ailelerin de mevcut olduğunu belirtmek gerekir (Feyzioğlu ve Kuşçuoğlu, 2011:99).

Dünya genelinin %98'inin ataerkil bir yapıya sahip olduğu kabul edilmektedir. Ataerkil yapılar ev içi işler, çocuk, hasta, yaşlı bakımı, vb. işleri kadınlara yüklemektedir. Bu sebep ile de eşler ayrılrsa dahi çocukların bakımını annelerin daha iyi gerçekleştirebileceği düşüncesinden hareket edilerek çocukların velayeti büyük oranda annelere bırakılmaktadır. Boşanmaların hızla artış göstermiş olduğu günümüz dünyasında bu sebep ile babasız ailelerin sayısında hızlı bir artış görülmektedir. Ölüm gibi ailenin parçalanması durumunda da annelerin çocukları ile birlikte aile hayatlarını bir şekilde kaldıkları yerden devam ettirme mücadelesini fazlası ile verdikleri bilinmektedir. Ancak kadının ölümü veya evi terk etmesi sonucunda ortaya çıkan aile modellerinde erkeğin ev içi işleri sürdürmeyeceği yönündeki inanç ve ev dışında işe gitmek zorunda olduğu yönündeki kabuller gibi gerekçelerle ya en kısa süre içinde erkeğin evlenmesi ile eve bir başka kadının gelmesi ya çocukların bakımını aile büyüklerinin üstlenmesi ya da çocukların kurum bakımına verilmesi vb. çözümler üretildiği için babasız aile modelleri, annesiz aile modelleri kadar çok görülmemektedir. Annesiz ailelerde genellikle babasız ailelere göre mağduriyet yaşanma oranları daha az olmakta veya toplumda bu yöndeki inançlar daha fazla kabul görmektedir. Toplumlar, bu aile şeklinin çok verimli olacağına inanmadığı için olsa gerek babasız ailelere oranla daha az destek vermektedirler. Tüm bu ve benzer sebeplerden dolayı annesiz aile modelleri çok fazla görülmemekte, görülmesi durumunda da toplumdan beklenen desteği alamamaktadırlar.

Evlilik sırasında sahip olunan çocuklar ve anne bir arada yaşamaya devam ederken, babanın hayatını farklı bir yerde devam ettirmesi veya ölmesi babasız aile modelini ortaya çıkarmaktadır. Bu aile şekli savaş dönemleri ve sonrasında daha fazla görülmektedir. Modern dünyanın getirmiş olduğu yoğun iş temposu, boşanma oranlarının artması ve boşanmanın toplum tarafından eskiye oranla daha müsamaha ile karşılanıyor olması, her geçen gün babasız aile sayılarını arttırmaktadır. Aynı zamanda evlenmeden çocuk sahibi olmaya da hem toplumun eskiye oranla daha müsamahalı olması hem de bu yönde yasal düzenlemelerin yapılması babasız ailelerin sayılarının artmasında etkili olmaktadır.

Çocukları ile aynı evde yaşamayan, ancak belirli periyotlarla bir araya gelebilen babalar, babalık fonksiyonunu çocuklarının maddi ihtiyaçlarına gidermeye yönelme noktasında yoğunlaştırmaya başladılar. Bu da yoğun iş temposu tercihi ve para kazanma isteğinin artmasında etkili oldu. Yoğun iş temposu, çocuklara ayrılan süreyi daha da kısaltmıştır. Böylece aynı evde yaşamayan, çocuklarının daha çok maddi ihtiyaçlarını karşılayan, belirli periyotlarla çocuklarını görebilen, ancak çocuklarının manevi ihtiyaçlarını ihmal edebilen, bundan dolayı da çocukları ile problemler yaşayan babalar ve evlatları arasında birtakım sıkıntılar yaşanabilmektedir. Babasız aile kavramının yaygınlaşmaya başlaması ile birlikte, babalık kavramının da zayıflamaya başlamış olduğu kabul edilmektedir (Canatan-Yıldırım, 2013: 79). Aile, kadın ve erkeğin çeşitli fonksiyonlar yüklenerek kurmuş oldukları bir kurum olarak kabul edilmeye devam ediliyorsa, annelik ve babalığın fonksiyonlarının farklı ve önemli olduğu hala vurgulanıyorsa, fonksiyonları sadece bir eşin tek başına, olması gerektiği şekilde gerçekleştiremeyeceğinin de gözden uzak tutulmaması gerektiğine vurgu yapılması gerekmektedir.

Aile kurumunu annelik ve babalık fonksiyonları üzerinden değerlendirildiğinde eşlerden birisinin fonksiyonunu layığı ile yerine getiriyor olması, toplum açısından da kriz durumunun bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir (Bağlı-Sevim, 2007:156). Aile, tüm bireyleri için son derece önemli bir kurumdur. Ancak çocuklar için ailenin öneminin eşlerden çok daha fazla olduğu tartışma götürmez bir gerçek olarak kabul edilmektedir. Çocuk, aile içinde sosyalizasyon sürecinin çok önemli bir kısmını geçirmektedir. Sosyalizasyon sürecine sağlıklı bir şekilde başlamayan bir çocuğun ilerideki hayatında hem kendisi hem de toplum ile barışık ve sağlıklı ilişkiler sürdürmesi son derece zor olacaktır. Çocuk, aile içinde, rol modelleri

sayesinde toplumsal cinsel rollerini öğrenerek, gelecekteki hayatına hazırlanmaktadır. Anne veya babadan birisinin aile içinde olmaması, çocuğun hayat mücadelesine hazırlıksız ya da diğerleri ile eşit şartlarda başlayamaması anlamına gelmektedir.

Birlikte yaşama da modern toplumlarda ailenin dönüşümü sonrasında ortaya çıkan aile modellerindedir. İki yada daha fazla bireyin toplumu ve yasaları için içine katmadan kendi aralarında oluşturmuş oldukları anlaşma şartlarında sürdürmüş oldukları, sanayileşme ve kent hayatının ortaya çıkarmış olduğu bir uygulama olarak kabul edilmektedir (Firestone, 1979: 269). Modern hayatın getirilerinden kabul edilen bireyselleşme isteği ve özgür yaşama arzusu sonucunda, öncelikle topluma rol model olan toplumun önündeki bireyler tarafından tercih edilen bu aile şekli, günümüzde yaygınlaşmaya, dolayısı ile de daha fazla kabul görmeye başlamış bulunmaktadır.

Son olarak da her dönemde görülmesine rağmen, günümüzde oranları, özellikle kentlerde önemli artış gösteren “bekar kalma” dan bahsedilmesi uygun olacaktır. Evlilik dışı ilişkilerdeki artış ve toplumun eskisi kadar evlilik dışı ilişkilere tepki göstermiyor olması bekar yaşamayı tercih edenlerin sayısını da her geçen gün arttırmaktadır. Geleneksel toplumlarda erken yaşta evlilik, dolayısı ile de sorumluluk alma tercih edilir bir durum iken modern toplumlarda bireyin kendisini geliştirme, kendisini tanıma, kendisine özen gösterme gibi gerekçelerle evlilikler ertelenmekte hatta tercih edilmez bir sürece doğru gitmektedir.

2.2.Boşanmaya Götüren Sürec

Giddens (2000: 74) da aile ve evlilik kurumlarının günümüzde de aynı adlarla anılıyor olmalarına rağmen önemli değişimler geçirdiği düşüncesindedir. Bu değişim, dışarıda görünenden daha fazla içyapıda ortaya çıkan bir değişim şeklinde kendisini ortaya koymaktadır. Geleneksel ailede eşler arası ilişki önemsenmekle birlikte, aile bireylerinin ilişki ağı içinde önemini kaybetmektedir. Aşk ve cinsel çekicilik geri planda iken ailenin devamlılığını sağlamak ön planda kalmaktadır. Modern aile yapısında aşk ve cinsel çekicilik önem kazanmakta, eş seçimi bunun için önemsenmekte, eş ailenin bir parçası olmak yerine ilişkinin en önemli ögesi olarak kabul edilmektedir. Ailenin ekonomik yükü azalmaya başlamaktadır, çünkü eşler “birey” olmayı tercih etmektedirler. Böylece aile bireyleri bağımlı değil bağı ilişki ağları kurmakta, bu da görünüş olarak güçlü olmayan, ancak ilişkinin sürme kararı alınıp devam ettirildiğinde son derece güçlü bir aile şeklinin oluşmasında etkili olan önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

Modern toplumlardaki bu ilişki ağı sürdüğü sürece ilişkiler sağlıklı olmakta, ancak eşler birey olmayı tercih ettikleri için boşanma oranları artmakta, alternatif aile ve yaşam şekilleri de buna bağlı olarak artış göstermektedir. Ailenin ekonomik işlevini azaltması, evliliğin dışsal işlevlerini azaltmış, duygusal doyum ve anlaşmaya dayanan bir kuruma dönüşmesine sebep olmuştur (Kandiyoti, 1984: 19). Evlilik ailenin ihtiyaçlarının giderilmesinden çıkarak kişisel mutluluğun bir aracı haline gelmiştir. Bu durumun olumlu ve olumsuz taraflarının bir arada değerlendirilmesi gerekmektedir.

Boşanma, bireyselliğin artması ile ortaya çıkan hem bireyi hem de toplumu tedirgin eden bir süreç olup tek bir faktörle açıklanamayacak kadar da karmaşık bir olgudur. Özellikle küreselleşme, kitle iletişim ve ulaşım araçlarının artması, değerlerdeki değişim, tüketim kültürü vb. aile kurumunu olumsuz etkilemiş (Akıncı, 2012:332), bireylere bağımsızlığı ve özgüveni aşılarken boşanma oranlarının artmasında da etkili olmuştur. Öncelikle doğduğu ailenin himayesinde bir hayat sürdüren daha sonra da yeni kurduğu aile içinde anlam bulan, kendisini önemli hisseden birey, boşanma sonrasında kendisini yalnız, korumasız ve terk edilmiş, mücadele gücünü kaybetmiş hissedebilmektedir.

Boşanmaya giden yol ve boşanma sonrasında hem kadının hem erkeğin genellikle olumsuz etkilendiği kabul edilmekle birlikte en fazla etkilenenlerin çocuklar olduğu üzerinde fikir birliği söz konusudur (Türkaslan, 2007:105). Bilinen bir gerçek de çocukların hem anne hem de babalarına ihtiyaç duyduklarıdır. Ölüm veya çok zorlu durumlarda tek kalan ebeveynin diğer ebeveynin sorumluluklarını üzerine almaya çalıştığı, mümkün olduğu kadar da gayret sarf ettikleri bilinmektedir. Ancak ne kadar fedakar ve gayretli olunursa olunsun iki kişinin sorumluluklarını bir kişinin layığı ile yerine getirebilmesinin mümkün olmadığı da bilinmektedir. Boşanmış aile çocukları ile yapılmış olan çalışmalar çocuklarda önemli sosyal, psikolojik ve fizyolojik gelişim bozuklukları olduğunu ortaya koymaktadır (Öngider, 2013: 140).

Böyle bakıldığında son derece istenmeyen bir durum olarak değerlendirilen boşanma olgusu, bireyin şiddete uğraması, kendisi olmaktan uzaklaşması, istemediği bir süreci devam ettirmek zorunda kalması, vb. durumlarda da tercih edilen bir durum olarak değerlendirilmektedir. Bireyin insanca yaşaması, kendi hayatını yönlendirebiliyor olması, kendisine olan güven ve saygısını devam ettirememesi vb. durumlarda tercih edilebilen boşanma olgusu, izin verilmediğinde sadece aile bireylerinin değil toplumun da önemli problemler

yaşamında etkili olan önemli bir faktör olarak karşımıza çıkabilmektedir (Erbek ve Diğerleri, 2004: 196-197). Bu sebep ile de akit ile başlayan bu sürecin akdin feshi ile sonlandırılmasına modern toplumlarda daha fazla izin verilmektedir. Bireyler nikah akdi sırasında aile birlikteliğini sürdürmek için söz verirken diğer taraftan da bu akdin kendilerine yüklemiş oldukları sorumlulukları da kabul etmektedirler. Kendileri bu sorumlulukları yerine getiremeyeceklerine inandıklarında veya karşı tarafın akdin şartlarını yerine getirmedeği veya bundan sonrasında yerine getirmeyeceğine kanaat getirdiklerinde bu akdi feshetme hakkına sahiptirler. Bu hak, sadece yasalar önünde verilmemekte aynı zamanda toplumun koymuş olduğu yazısız kurallar vasıtası ile de verilmektedir. Son yıllarda modern toplumlarda bireyin mutluluğu daha fazla önemsenmeye başlandığı için boşanmalara da daha müsamahalı bakılabilmektedir. Bu çalışmada, bu dönüşümün boyutları ortaya konulmaya çalışılacaktır.

3.BULGU VE TARTIŞMALAR

3.1.Araştırmanın Yöntemi

Evlilik iki kişi arasında gerçekleşmekte olup evlilik akdi tarafların rızası ile başlayıp taraflardan birisi veya her ikisinin bu akdi sonlandırmak istemesi veya eşlerden birisinin ölmesi ile son bulan bir süreç olarak kabul edilmektedir. Ancak geleneksel toplumlarda aile birlikteliği başladığında, bu birlikteliğin tarafların rızası dahilinde sonlandırılması çok görülen bir durum değildir. Geleneksel yapının homojen yapısı ve biz bilinci içinde hareket ediliyor olması, bireylerin kendi kararlarını almalarına izin vermediği gibi kendi tercihleri üzerinde düşünmeleri ve uygulamaya koymalarına da izin vermemekte veya izin vermemek için büyük çaba sarf etmektedir. Ancak modern hayat, bireyselleşmeye uygun şartları sağladığı için, bireyler de hayatlarının en önemli kararlarından olan evlilik ve bu evliliğin sonlandırılması kararlarını kendilerinin alması gerektiğine eskiye oranla daha fazla inanmakta ve savunmaktadırlar.

Bilindiği gibi ülkemiz geçiş aşamasında bir sosyo-kültürel yapı özelliği göstermektedir. Bu sebep ile de ne sadece geleneksel yapı özellikleri taşımakta ne de modern bir yapı özelliği ortaya koymaktadır. Kırıkkale ili de zaman zaman modern toplum özellikleri ortaya koyarken zaman zaman da geleneksel toplum özellikleri gösterebilmektedir. Bu tür yapıların genellikle aile yapısını korumaya yönelik oldukları, dolayısı ile de toplumun devamlılığını sağlamaya çalıştıkları sosyolojik bir gerçek olarak bilinmektedir. Bu çalışmada Kırıkkale ilinde yaşayan ve farklı sebeplerle parçalanmış aile hayatı yaşayan kadınların yaşamış oldukları sorunlar ortaya konulmak istendi. Çalışma sosyolojik nitelikte olduğu ve değerlendirmeler de sosyolojik bakış açısı ile gerçekleştirildiği için öncelikle teorik bir altyapı oluşturulmuştur.

Parçalanmış ailelerin farklı mağdurları ve dolayısı ile de farklı bakış açıları bulunmaktadır. Bu çalışmada parçalanmış aile hayatı yaşamak durumunda kalan kadınların kendi bakış açılarından yaşamış oldukları sürecin ortaya konulması hedeflendi. Bu sebep ile de Kırıkkale ilinde yaşayan ve farklı sebeplerle de olsa parçalanmış aile hayatı yaşayan 34 kadın ile yarı yapılandırılmış görüşme yapıldı. Görüşmeler kartopu örneklem metodu ile gerçekleştirilmiştir. Böyle bir çalışmada kartopu örneklem modeli özellikle tercih edilmiştir. Görüşme talebinde bulunulan kadınlar farklı gerekçeler sunarak görüşme taleplerini geri çevirdikleri için, görüşme talebini kabul eden kadınlardan yardım istenilerek; benzer şartları sağlayan kişilerle iletişim kurulmasında yardımcı olmaları talep edildi. Böyle olmasına rağmen şartları sağladığı halde 21 kadın görüşme taleplerini farklı gerekçeler sunarak reddetti. Bu çalışmada talebi kabul eden 34 kadın ile yapılan yarı yapılandırılmış görüşme verileri kullanılmıştır.

Görüşmeler, 2 ocak - 25 şubat 2018 tarihleri arasında Kırıkkale ilinde parçalanmış aile hayatı yaşayan kadınlarla yapılmıştır. Görüşmeler sırasında kadınlara parçalanmış aileler ve aile bireylerinin yaşamış oldukları şartlar ile ilgili sorular soruldu ve kadınların kendi bakış açıları ile bu süreci değerlendirmeleri istendi. Görüşmelerden elde edilen veriler sosyolojik boyutları ile değerlendirilerek, parçalanmış aileler ve yaşamış oldukları süreçler sosyolojik bakış açısı ile ortaya konulmaya çalışıldı.

3.2.Görüşme Grubundaki Kadınların Demografik Yapısı

Parçalanmış aileler ve problemleri ile ilgili yapılmış olan bu araştırmaya 34 kadın görüşmeci katılmış bulunmaktadır. Kadınların en küçüğü 21, en büyüğü 66 yaşında olup, görüşme grubunun yaş ortalaması 43 olarak tespit edilmiştir. Görüşme grubundaki kadınların önceden evlilik yapmış olmaları ve evliliklerinin ya eşleri öldüğü ya da eşlerinden ayrılmış olmaları sebebi ile bitmiş olması, belirli bir zamanın geçmesini gerektirdiği için yaş ortalamaları da çok düşük değildir. Ancak görüşme yapılan kadınlar arasında çocuk gelinlerin de bulunduğu bilinmektedir. Çocuk gelinler bir diğer ifade ile erken yaşta evlenen kadınlar problemi hem kadınların hem çocuklarının hem de toplumun mağduriyet yaşamamasında önemli faktörlerin

başında gelen bir diğer gerçek olarak bilinmektedir. Erken yaş evliliklerinin mağduriyetlerinin başında şiddet ve dolayısı ile boşanma gelmektedir. Bu gerçek çalışma bulgularına da yansımış bulunmaktadır.

Görüşme grubundaki kadınların eğitim seviyelerine bakıldığında, kadınların eğitim seviyelerinin oldukça düşük olduğu görülmektedir. Görüşme grubundaki kadınların 2'sinin okuma yazmasının olmadığı, 2'sinin ilkokulu terk etmiş olduğu, 9'unun ilkokul mezunu, 5'i ortaokul mezunu, 2'sinin liseyi terk etmiş olduğu, 6'sının lise mezunu, 2'sinin ön lisans ve 6'sının da üniversite mezunu olduğu tespit edilmiştir.

Kadınların geçim kaynaklarına bakıldığında 5'inin hizmet sektöründe çalıştığı, 4'ünün el işi yaparak geçimini sağladığı, 2'sinin fakir aylığı aldığı, 7'sinin devlet memuru olduğu, 3'ünün emeklilik gelirinin olduğu ve 3'ünün de eşinden kalan emekli aylığı ile ailesinin geçimini sağladığı tespit edilmiştir. Görüşme grubundaki 10 kadın da hiçbir yerden geliri olmadan ailesinin ve çevrenin desteği ile ayakta kalmış olduğunu ifade etmiştir.

Görüşme grubundaki kadınların medeni durumlarına bakıldığında 7'sinin eşinin öldüğü, 27'sinin de boşanmış olduğu görülmektedir. Görüşme grubundaki kadınların 6'sının çocuğunun olmadığı, 5'inin bir çocuğunun olduğu, 12'sinin 2 çocuğunun olduğu, 7'sinin 3 çocuğunun olduğu ve 4'ünün de 4'den fazla çocuğunun olduğu tespit edilmiştir.

Görüşme grubundaki kadınların eşlerinden ne kadar uzun süredir ayrı olduklarına bakıldığında, kadınların 19'unun eşlerinden ayrılmalarının üzerinden 5 yıldan daha az süre geçtiğini, 8'inin 5-10 yıldan daha az zaman geçtiğini, 7'sinin de 10 yıldan daha uzun zaman geçtiğini söylediği görülmektedir.

Görüşme grubundaki kadınların nerede yaşadıkları sorulduğunda 16'sı kendi ailelerinin yanında, birisi ölen eşinin anne babası ile birlikte, 6'sı sadece kendi çocukları ile birlikte kendi evinde, 5'i evli çocuğu ve torunları ile birlikte kaldığını, 3'ü tek başına, 3'ü de kardeşleri ile birlikte yaşıyor olduklarını ifade etmiş oldukları tespit edilmiştir. Görüldüğü gibi kadınların büyük çoğunluğu ayrılmış olsalar da eski aile düzenlerini tek ebeveynli olarak da olsa sürdürmek yerine, kendi veya eşlerinin aileleri ile birlikte yaşamayı tercih etmiş oldukları görülmektedir. Bu da geleneksel aile yapısının hala Kırıkkale'de devam ediyor olduğunu göstermektedir. Ancak teorik kısımda da bahsedilmiş olduğu gibi Kırıkkale ili geçiş toplumu özelliği gösteren sosyo-kültürel yapılardan birisi olarak kabul edilmektedir. Görüşme verileri de bu kabulü destekler mahiyettedir. Görüşme grubundaki kadınların 6'sı çocukları ile birlikte kendi evlerinde, 3'ü de tek başına yaşamaya devam ettiğini söylerken 25 kadın aile fertleri ile birlikte yaşıyor olduğunu söylemiştir. Bu da hem geleneksel aile hayatının hem de modern aile hayatının devam ediyor olduğunu ortaya koyan önemli göstergelerden olsa gerek.

3.3.Parçalanmış Ailelerin En Büyük Problemleri Nelerdir?

Parçalanmış aileler, olağan aile özellikleri gösteremedikleri için varlıklarını ve fonksiyonlarını sürdürürken karşılaşmış oldukları sıkıntıların neler olduğu ve bu konularda parçalanmış aile fertlerinden birisi olan kadınların neler düşündükleri bu çalışma vasıtası ile ortaya konulmak istendi. Görüşme grubundaki kadınlara parçalanmış ailelerin en büyük problemlerinin neler olduğu sorulduğunda 23 kadının "Geçim sıkıntısı, maddi sıkıntı" cevabını vermiş olduğu dikkati çekmektedir. Görüşmeler sırasında kadınlar pek çok sorun ile karşılaştıklarını, ancak maddi sıkıntıların aşılmasının çok zor olduğunu, çünkü maddi sıkıntıların var olan problemlerin aşılmasının da önündeki en büyük engellerin başında geldiğini düşündüklerini sık sık vurguladıkları görülmüştür. Kadınlar maddi sıkıntının olmaması durumunda pek çok problemin çözümünün kolaylıkla sağlanabildiği düşüncesindedir. Hatta bu görüşteki kadınlar, ekonomik güçleri olduğunda çevrenin bakış açısının dahi değiştiğini, çocukları oyalamanın, hayata bağlamanın daha kolay olduğunu, hastalık olduğunda doktora gidebildiklerini, hiç olmazsa evin geçimini nasıl sağlayacakları, kirayı nasıl ödeyecekleri, akşam ne pişirecekleri vb. pek çok problemi daha kolay çözebildiklerini; hatta bunları zaman zaman problem olarak algılamadıklarını dile getiriyorlardı. Görüşme grubunda en büyük problemlerinin maddi sıkıntı olduğunu söylemeyen kadın sayısı 11 olarak tespit edilmiştir. Bu gruptaki kadınların cevaplarından birkaç tanesi aşağıdaki şekilde tespit edilmiştir:

"Toplumun ayrılmış ya da dul kadınları psikolojik olarak dışlaması. Yaşamayın, ölü, gözümüz sizi görmesin diyorlar sanki." (23)

"Toplumun hor görmesi, dul gözüyle bakması, birisi ile evlendirmeye çalışması." (28)

"Çocukların psikolojik durumları ve kişisel ihtiyaçlarının karşılanamaması." (46)

"Bence kadınlar için en büyük problem çocukları ile tek başına kalması. Çaresizlik, yalnızlık, umutsuzluk, çaresizlik, çaresizlik, başka şey bilmem..." (52)

«Önceden yük iki kişinin omuzundaydı. Şimdi sadece benim omuzumda. Hayat seni daha da yoruyor. Ama yorulma hakkımız yok.» (27)

“Maddiyatla mücadele edeceksin. Hayatla mücadele edeceksin. Yorulamazsın, şikayet edemezsin, duyguların olamaz. Zaten kadın da değilsin, kadın olduğuna unutmalsın, unutturmalısın. Anne ol, baba ol, her şey ol, her şeyi yap ama hiçbir şey isteme.” (50)

“Boşanma kararını ben aldım, bu kadar çok problem olacağını bilsem gene bu kararı alır mıydım bilemem? Yok ama yok her şeyi göze alarak bu karara vardım. Hiç de pişman değilim. Faturayı ödemeye hazırım. Her türlü zorluğa rağmen pişman değilim.” (29)

Görüldüğü gibi, maddi sıkıntı dışında da kadınlar sıkıntılar yaşadıklarını, bunların daha fazla toplum baskısı olduğunu dile getiriyorlar. Görüşmeler sırasında da görüşme grubundaki kadınların pek çoğu, toplum baskısının aşılmasının son derece zor olduğunu, özellikle “dul kadın” imgesinin kendilerini çok rahatsız ettiğini, çoğu kez de rahatsız etmekle kalmadığını, pek çok faaliyeti yapmalarını ve farklı ortamlarda bulunmalarını engelleyen bir faktör olarak kendilerini kısıtladığından şikayetçi oldular.

Görüşme grubundaki kadınlardan bir kısmı da görüşmeler sırasında iki kişilik yükü tek başlarına taşımak zorunda kalmanın kendilerine hem maddi hem de manevi olarak çok zor geldiğine vurgu yapıyorlardı. Teorik kısımda da belirtildiği gibi evlilik, iki kişi arasındaki bir akit olup karşılıklı olarak fonksiyon ve sorumlulukların paylaşılma süreci olarak kabul edilmektedir. Ölüm sonrasında ortaya çıkan parçalanmış ailelerde, arkada kalan eş, durumu ayrılığa göre çok daha kolay kabul etmekte ve yaşanan sıkıntılarla daha kolay mücadele edebilmektedir. Bu duruma kendisini en azından psikolojik olarak hazırladığı için sıkıntıyı ve yükü çok fazla hissetmemeye hatta yok saymaya çalışmakta olduklarına vurgu yapmaktadırlar.

Görüşme grubundaki kadınların sık sık dile getirmiş oldukları bu durum, boşanma durumunda tam tersi bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Kadınlar, ayrıldıktan sonra çocukları ve onların ihtiyaçları ile tek başlarına mücadele etmek durumunda kaldıklarını, oysa bu yola birlikte çıktıklarını, yolda yalnız bırakılmış olarak kendilerini hissettiklerini dile getiriyorlardı. Çocukların her türlü sıkıntısı ile uğraşırken eski eşlerinin, çocukları yokmuş gibi davranıp, hiçbir sorumluluk almadan kendilerine yeni bir hayat kurmuş olmalarından son derece şikayetçiler. Görüşmelerden edinilen izlenime dayanarak bu şikayetlerin kendi üzerlerine kalan bir yükten kaynaklı olmaktan çok daha fazla kendilerinin önemsenmiyor olduğunu düşüncülerinden kaynaklı bir şikayet olduğunu söyleyebilmek mümkündür.

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı gibi kadınların büyük bir kısmı sıkıntıları olduğundan bahsetmiş olsalar da özellikle boşanmış olan kadınlar, büyük oranda evlilikleri devam ederken yaşadıklarını göz önüne aldıklarında şu anda yaşadıkları hayatı tercih ettiklerini ve etmeye de devam edeceklerini ifade ediyorlardı. Eşleri ölmüş olan kadınlar daha fazla eşlerine ve eşlerini kaybetmeden önceki hayatlarına özlem duyduklarına vurgu yapıyorlardı. Ancak görüşme grubundaki boşanmış olan kadınlar her türlü sıkıntıya rağmen boşanmış olmaktan çok da şikayetçi olmadıklarını, iyi giden bir evlilikleri olsaydı, boşanmayı tercih etmeyeceklerini sık sık dile getiriyorlardı. Boşanmanın kendilerine maddi, manevi, ekonomik, cinsel, sosyal, vb. pek çok yük getirdiğini ancak evlilikte yaşadıkları sıkıntıları düşündüklerinde, boşanmış olmayı tercih edilir bir durum olarak değerlendirdiklerini ifade ediyorlardı.

3.4.Görüşme Grubundaki Kadınların Boşanma veya ölüm Sonrasında Yaşamış Oldukları Beklenmedik Sıkıntıları Nelerdi?

Boşanma veya ölüm, bir süredir var olan düzenin değişmesi durumu olduğu için yeni duruma alışmak ailedeki her bir birey için çok da kolay olmamaktadır. Bu çalışmada sadece kadınların bakış açısı ortaya konulmaya çalışıldığı için parçalanmış ailelerdeki kadınların, boşanma veya eşin kaybı sonrasında, önceden yaşayacaklarını hiç düşünmedikleri ne tür sıkıntılarla karşılaşmış oldukları tespit edilmeye çalışıldı. Görüşme grubundaki kadınlardan 5 tanesi, yaşadığı sıkıntıları farklı gerekçelerle paylaşamayacaklarını ifade ettiler. Bu gruptaki kadınlar, bazı konuları kendilerine dahi açıklamakta güçlük çektikleri için unutmaya çalışıp, hiç yaşanmamış kabul etme gayreti içinde olduklarını, bu sebep ile de o konuların açılmasını istemediklerini söylediler. Genellikle mahremiyet atfettikleri konular olduğuna vurgu yaptıkları için saygı göstererek ısrarcı davranılmadı. Görüşme grubundaki 3 kadın da kendilerinin çok problem yaşamamaları için ailelerinin olağanüstü çaba sarf ettiklerini, bu sebep ile de bu sorunun muhatabının kendileri değil ile aile fertleri olduğunu belirttiler. Ancak aile fertlerinin bu fedakarlıklarına rağmen kendilerinden dolayı çok sıkıntı yaşadıklarına şahit olmanın kendilerini çok daha fazla üzdüğünü, ailelerine böyle bir sıkıntılı süreç yaşatmayı hiç istemediklerini, ancak bu sıkıntıları yaşamalarına engel de olamadıklarına vurgu yaparak bu konudaki sıkıntılarını dile getiriyorlardı. Bunların dışında kadınlardan alınan cevaplardan birkaç tanesi aşağıda verilmiştir:

“Sabrı iyi öğrendim. Gerisini sormayın.” (52)

“Herkes bana acıyarak bakıyor. Bu beni deli ediyor.” (42)

“Arkadaşlarım eşlerinin yanında benimle görüşmek istemiyor. Bu nasıl bir dünya anlamıyorum.” (33)

“Bu kadar dışlanacağımı, mücadele edeceğimi, susmak zorunda kalacağımı bilsem herhalde boşanmazdım. Herkese katlanacağıma eşime katlanırdım. Anlatmakla bitmez sıkıntılar sizin anlayacağınız.” (37)

“Ayrıldıktan sonra tekrar yanlış 3 evlilik daha yapmam çok büyük problemlerle karşı karşıya kalmama neden oldu. Hep mutlu bir evlilik yapmak istedim, ben istedikçe kötüye gitti.” (32)

“Çocuklarıma bakamadım, Çocuk Esirgemeye verdim. Her şey eskisinden daha kötü oldu. Daha iyi olacak boşanınca sandım ama çocuklarımla bile aynı evde yaşayamıyorum. Bu çok kötü bir şey.” (29)

“Çocuklarımla geleceğini planlamak sadece benim sorumluluğuma kaldı. Bir de babasızlığın burukluğunu ve hırçınlığını bana çok yansıtıyorlar. Gayretimin farkında değil ne çocuklar ne de çevre. Çok yorulduğumu hissediyorum, çoooook. Beni kimse anlamıyor.” (43)

Görüşme grubundaki kadınların büyük bir çoğunluğunun boşanma süreci öncesinde, boşanmaları halinde sosyal hayatlarını bu derece değiştirmek zorunda kalacaklarının farkında olmadıklarına sık sık vurgu yaptıkları dikkati çekmektedir. Görüşmeler yapılırken, eşlerini kaybeden kadınların, ilk zamanlar toplum tarafından kendilerine acınarak yaklaşıldığı, ancak ilk günlerde gösterilen müsamahanın zaman içinde kaybolduğu, hatta kendi değişimleri ile “potansiyel tehlike” muamelesinin kendilerine reva görülüyor olmasından şikayetçi oldukları dikkati çekiyordu. Boşanan kadınlar da boşanma kararını aldıkları andan itibaren yakın çevrelerinin dahi kendilerine “potansiyel tehlike” muamelesi yaptığını vurgu yapıyor olmaları son derece dikkat çekiciydi.

Görüşmeler sırasında kadınlara “potansiyel tehlike” ifadesinden ne anladıkları da soruldu. Kadınlar bu ifade ile arkadaş, komşu, akraba vb. gibi sosyal çevrelerini boşandıktan sonra veya eşlerinin ölümünün üzerinden bir süre geçtikten sonra değiştirmek zorunda kaldıklarını belirtiyorlardı. Çevredeki erkeklerin kendilerini evlenilecek kadın olarak gördüklerini ve buna göre muamele yapmaya başladıklarını, ancak kendi düşüncelerini dikkate almadıklarını ifade ediyorlardı. Kadın arkadaşlarının da kendi eşleri ile bu kişiler arasında özel bir durumun gelişmesinden korktukları için kendileri ile görüşmek istemediklerini belirten kadınlar, bu ve benzer sebeplerle sosyal ortamlarını değiştirmek durumunda kaldıklarını, daha çok kendi şartlarındaki insanlardan oluşan bir sosyal çevrelerinin zaman içinde oluştuğuna vurgu yapıyorlardı. Böylece hem problemleri benzer olduğu için çözümlerini ve tecrübelerini paylaştıklarını hem de kendilerini incitici ortamlarda bulunmak zorunda kalmaktansa birbirlerinden güç aldıklarını ifade ediyorlardı. Bu ve benzer sebeplerle de eski sosyal ortamlarının değişip yeni sosyal ortamlarının oluştuğunu belirtiyorlardı.

Boşanma veya eşinin ölümü sonrasında çocukların da çok zorlandığını söyleyen kadınlar, çocukların yeni şartlara uyum konusunda ciddi sıkıntılar yaşadıklarını sık sık görüşmeler sırasında dile getiriyorlardı. Kadınlar bu süreçte hem kendileri ile hem de çevreleri ile ilgili sıkıntılar yaşarken, çocuklarının yaşamış oldukları sıkıntılarla da tek başlarına mücadele etmek zorunda kalmalarının kendilerini çok zor duruma soktuğunu, zor olan şartlarını daha da zor hale getirdiğini belirtiyorlardı.

Görüşme grubundaki kadınlar, boşanma veya ölüm sonrasında alışık oldukları hayatın dışında bir hayat yaşamak zorunda kaldıkları için üst üste hatalar da yaptıklarını, bu süreçte insanların kendilerini ve çevrelerini kontrol etmekte çok zorlandıklarını belirtiyorlardı. Şimdi yaşadıklarına geri dönüp baktıklarında böyle zorlu bir süreçte çevrelerindeki insanların üzerlerine düşen görevleri layığı ile yerine getirmedikleri hatta süreci çok daha zorlaştırıcı yönde tutum ve davranışlar geliştirdiklerine inandıklarını, bu sebep ile de hem farkında olmadan hatalar yaptıklarını hem de zor olan şartlarının daha da zorlaştığına inandıklarına vurgu yapıyorlardı. Böyle bir süreçte çevrelerindeki insanların onların hayatlarını kolaylaştırmasını beklemediklerini, ancak zorlaştırmalarını da affedilmez olarak değerlendirdiklerini sık sık vurguluyorlardı.

3.5.Parçalanmış Ailelere Toplumun Desteği Ne Yöndedir?

Yukarıda da belirtilmiş olduğu gibi parçalanmış aileler çoğunlukla alışageldikleri bir hayat düzeninin dışında aniden yaşamak zorunda kalmaktadırlar. Böyle bir durumda tek başına hayatı yüklenmek durumunda kalan kadınlar, zaman zaman yanlış kararlar alabildiklerini hatta zaman zaman da üst üste yanlış kararlar aldıklarını belirtiyorlar. Görüşme yapılan kadınlar, bu noktada aile ve sosyal çevrenin desteğinin son derece önemli olduğuna vurgu yapıyorlar. Araştırma grubundaki 9 kadın boşanma veya eşlerini kaybetme sürecinde

ailelerinin, akrabalarının, komşularının, arkadaşlarının vb. yardımını yanlarında hissettiklerini, bu sebep ile de bu süreci benzer şartlardaki pek çok aileden daha iyi şartlarda ve kısa sürede atatabildiklerini, bundan dolayı da aile ve sosyal çevre yardımlarını çok önemsediklerini belirtiyorlardı. Yakın çevrelerinden destek alarak bu süreci geçirebildiklerini söyleyen kadınların cevaplarından birkaç tanesi aşağıda verilmiştir:

“Ailem olmasaydı bugüne gelemezdik.”(51)

“Başta anne babam, kardeşlerim ve akrabalarım... Hiç hakları ödenmez.” (26)

“Ailem beni yanına kabul etti. Arkadaşlarım da manevi destek verdi.”(35)

“Gelinim ve oğlum bana kapısını açtı. Yoksa kurda kuşa yem olurum.”(62)

Kadınların vermiş oldukları cevaplardan da anlaşılacağı gibi kadınlar, böyle bir süreçte yalnız kalmak istemediklerini belirtmektedirler. Hatta bu gruptaki kadınların büyük bir kısmı, yalnız kaldıklarında kendilerini istenmeyen, dışlanan bir insan olarak değerlendirmeye başladıklarını belirtiyorlardı. Bu sebep ile de aile ve yakın çevrelerinden uzak ve onların desteklerini yakınlarında hissetmedikleri şartlarda yaşamak istemediklerini, aksi halde kendilerini korumasız ve yalnız hissedeceklerine vurgu yapıyorlardı.

Görüşme grubundaki kadınların 25 tanesi de zaten zor olan şartlarını çevrelerindeki insanların daha fazla zorlaştırdığını belirtmiş. Aile ve yakın çevresinin olumsuz etkisinin olduğunu belirten kadınların vermiş oldukları cevaplardan birkaç tanesi aşağıda verilmiştir:

“Bence Yok, daha çok önüne taş koyuyorlar. Zoru daha zor hale getiriyorlar.” (46)

“Katkıları var tabi, hayatımızı nasıl daha zorlaştırabilecekleri konusunda çok kafa yoran oldu.” (29)

“Çok fazla yok. Boşandığımı, çocuklarla çok zor zaman geçirdiğimi bilen çok ama elinden tutalım diyen yok. Ben destek mestek görmedim. Gören de olduğunu sanmam.” (31)

“Toplumun desteği yok, kösteği çok. Kimse bana yardım ederler diye yola çıkmasın. Yok öyle bir destek. Amaaaaa köstek çok. Köstek olmak için çaba sarf ediyorlar. Canları yanmadığı gibi, nasıl yakalım, nasıl kanatalım diye galiba uyku uyumadan düşünüyorlar. Başarılı da oluyorlar ama ” (27)

Bu yönde cevaplar veren kadınlar genellikle boşanma kararı almalarında ailelerinin ve yakın çevrelerinin kendilerine anlayışla yaklaşmadıklarını, boşanma kararını da onaylamadıklarını belirtiyorlardı. Kadınlar, boşanmanın zor bir süreç olduğunu, bu süreçte kadınların kendilerine destek olacak, problemlerinin çözümünde yardımcı olacak insanlara çok ihtiyaçlarının olduğunu, böyle bir beklenti içinde olduklarını söylüyorlardı. Kadınlar, düşüncelerine saygı duyulmasını beklerken, bu zor süreçte kendilerine zorluk çıkaran kişilerin olmasının anlaşılmasının çok zor olduğunu, bu davranışların anlayış beklenen yakın çevreden geliyor olmasının affının hiç mümkün olmadığına dikkat çekiyorlardı. Aile içinde yaşananların, dışarıdaki insanlar tarafından anlaşılmasının mümkün olmayacağını bilerek ve düşünerek davranılması gerektiği düşüncesindedirler. Kısaca söylemek gerekir ise kadınlar, almış oldukları karara saygı duyulması gerektiğini, zaten bu kararı almakta oldukça zorlandıklarını, sonraki süreçte destek beklerken desteğin olumsuz yönde olmasının kendilerini çok daha fazla yorup üzdüğünü dile getiriyorlardı. Görüşmeler sırasında kadınlar, zor günlerde daha duygusal olduklarını, yardımlarını her an yanlarında hissedecek insanlara ihtiyaç duyduklarını, bunu bulamadıklarında da tahribatin çok daha fazla olduğuna, insanların bu bilinç ile hareket etmelerinin önemine sık sık vurgu yapıyorlardı.

3.6.Parçalanmış Ailelerin Problem Yaşamada Kimler Daha Fazla Etkili Oluyor?

Parçalanmış ailelerin alışlagelen şartlarda yaşamıyor olması sebebi ile yaşam şekillerinin normal aile hayatı yaşayanlara göre çok daha zor olduğu bilinmektedir. Görüşme grubundaki kadınlar görüşmeler sırasında bazı insanların kendilerine olan yaklaşımlarının kendileri için çok daha fazla incitici olabildiğini söylüyorlardı. Kadınların vurgu yaptığı şeylerin başında, destek olmasını bekledikleri kişilerin olumsuz davranışlarının kendileri üzerlerinde çok daha fazla olumsuz hatta yıkıcı etkilerinin olduğunu belirtmeleri geliyordu. Bu kişilerin kimler olduğu sorulduğunda eski eşlerin etkili olduğunu söyleyen görüşme grubundaki kadın sayısı 17 olarak tespit edilmiştir. En büyük grubu oluşturan eski eşlerinden sıkıntı yaşadıklarını söyleyen görüşme grubundaki kadınlar, genellikle görüşmeler sırasında ayrılmış olsalar da eski eşlerinin eski hayatlarını, beklentilerini sürdürmeye devam ettiklerine, ayrılmış olduklarının farkında olmadıklarına vurgu yapıyorlardı. Eşleri başka evlilik yapmış dahi olsa kendilerinin hayatlarına müdahil olmaya çalıştıklarını, kendi kararlarını almalarına izin vermediklerini, istemedikleri bu durum devam edecek ise neden boşandıklarını, boşanmanın getirmiş olduğu sıkıntılara neden katlanıyor olduklarına cevap bulamadıklarına vurgu yapıyorlardı.

Görüşme grubundaki kadınlar içinde boşanma sonrasında en büyük problemleri kendilerine kayınvalide, kayınpeder ve eşlerinin ailelerinin yaşattığını belirtenlerin sayısı 8 olarak tespit edilmiştir. Bu cevabı veren kadınlardan beş tanesi görüşmeler sırasında eşlerinden ayrılmış ve eşleri başkaları ile evlenmiş olsalar dahi, eşlerinin ailelerinin, kendilerinden onlara gelinlik yapmalarını, şartlar değişmemiş gibi davranmalarını beklediklerini belirtiyorlardı. Kadınlar bu durumda kendilerinin birey olarak kabul edilmediklerini, eski eşlerinin eşleri muamelesine tabi tutulduklarını, bunun da kendilerini çok incittiğini ifade ediyorlardı.

Görüşme grubundaki kadınların 3'ü de ayrılmış dahi olsalar eski eşlerinin ailelerinin kendilerine olan kinlerinin bitmediğine inandıklarını, boşanmayı kabullenemediklerini belirtiyorlardı. Boşanma sonrasında akraba ilişkilerinin bitmesi gerektiğine inanıyor olmalarına rağmen hala akraba ilişkilerinin sürüyor olmasını anlamakta güçlük çektiklerini, bu ilişkilerin sürüyor olmasının istenmeyen şeylerin yaşanmasında da etkili olduğu vurguluyorlardı. Boşanınca eşler nasıl yollarını ayırıyorlar ise ailelerin de ayırması gerektiği yönündeki inançlarını sürekli vurgulayarak bu konudaki sıkıntılarını sık sık dile getiriyorlardı.

Boşanma sonrasında kadınlar ailelerinden destek beklerken, ailelerinin problem çıkarıyor olmasını kabullenmekte çok zorlandıklarını tekrar tekrar dile getiriyorlardı. Görüşme grubundaki kadınların 5 tanesi, ailelerinin boşanma sonrasında kendilerine en büyük problemleri çıkardıkları düşüncesinde olduklarını belirtmiştir Bu gruptaki kadınlar, ailelerinin "Gelinlikle girdiğin evden kefenle çıkman lazım." felsefesi ile hareket ettiklerini düşünüyorlar. Bu sebep ile de ailelerinin istek, duygu ve düşüncelerine karşı duyarsız olduklarını, istemedikleri bir hayata kendilerini mahkum ettiğini belirtiyorlardı. Bu sebep ile de boşanma kararlarını engellemek veya boşanma sonrasında tekrar barışmalarını sağlayabilmek için karşılaşmış oldukları zorluklarla mücadelelerinde yardımcı olmak yerine duyarsız veya zorlaştırıcı pozisyonda olmayı tercih ettiklerini iddia ediyorlardı.

Görüşme grubundaki kadınlardan 4 tanesi de boşanma sonrasında toplumun ciddi bir direnci ile karşılaşmış olduklarını belirtmişler. Bu gruptaki kadınlarla olan görüşmelerde, boşanmış bir kadın olarak toplumda var olmanın çok zor olduğunu, zaten zor olan şartların toplumun dışlaması, şartları daha da zorlaştırması sebebi ile çok daha zor bir hale getirdiğini belirtiyorlardı. Sosyal hayatın içinde var olabilmeyen kendileri için çok zor olmasına rağmen, taraf olanların veya olaylarla hiçbir ilişkisi olmayanların zorlaştırıcı pozisyonda yerlerini almalarını anlamakta güçlük çektiklerine vurgu yapıyorlardı.

3.7.Kimler Mağdur Oluyor?

Görüşme grubundaki kadınlara, ailelerin parçalanmasından kimlerin en çok etkilendiği sorulduğunda alınan cevaplar farklılık ortaya koymaktadır. Görüşmeler kadınlarla yapıldığından olsa gerek erkeklerin mağduriyetine çok fazla dikkat çekilmemiş olduğu düşünülmektedir. Görüşme grubundaki kadınlardan iki tanesi bütün aile fertlerinin ailenin parçalanmadan etkilendiğine vurgu yapmıştır. Bu gruptaki kadınlar, evliliğin sadece kadın ve erkek arasında olmadığını, bundan dolayı da ailenin diğer fertlerinin, hatta hısımlar ve akrabaların da bu süreçten etkilendiğine vurgu yapıyorlardı. Görüşme grubundaki kadınlardan birisinin, evlilikleri sırasında eşinin kardeşleri ile kendi kardeşlerinin birlikte iş yeri açmış olmaları, evlilikleri sonlanınca işleri iyi olmasına rağmen işlerini sürdürememeleri, dolayısı ile onların da çok mağdur olduklarını söylemesi oldukça manidardı.

Görüşme grubundaki 18 kadın ailelerinin parçalanması sonrasında hem kadınların hem de çocukların en çok mağduriyet yaşayan grup olduğunu belirtmiş. Bu gruptaki kadınlar, genellikle çocukları ile birlikte yeni bir hayat kurmanın çok zor olduğuna vurgu yaparak kadın ve çocukların çok fazla mağduriyet yaşadığını ifade ediyorlardı. Erkeklerin toplum tarafından korunduğunu, en azından erkeklerin kendi başlarının çaresine bakabildiğini, kadın ve çocukların en çok mağduriyet yaşadığına inandıklarını belirtiyorlardı.

Görüşme grubundaki kadınların 8 tanesi aileler parçalandığında en büyük mağduriyeti çocukların yaşadığını belirtmiş. Bu gruptaki kadınlar, anne ve babaların bir şekilde başlarının çaresine bakabildiklerini, zaten anne babaların yetişkin olduğunu, bu kararı kendilerinin düşünerek aldıklarını, bu sebep ile de çocuklar kadar etkilenmelerinin mümkün olmadığına vurgu yapıyorlardı. Çocukların küçük yaşlardan itibaren uygun olmayan şartlarda yaşamak zorunda kaldıklarını, normal şartlarda yaşayan çocuklardan farklı şartlara sahip oldukları için, diğer çocuklardan geride hayata başlamak durumunda kaldıklarını, bundan dolayı da çocukların daha büyük mağduriyet yaşadığını düşündüklerini ifade ediyorlardı.

Ailelerin parçalanmasından en çok kadınların etkilendiğini belirten görüşme grubundaki kadın sayısı 6 olarak tespit edilmiştir. Bu gruptaki kadınlarla olan görüşmeler sırasında erkeklerin yeni bir hayatı çok daha kolay kurabildiklerini belirtiyorlardı. Çocuklar küçük oldukları için bir şekilde iki arada kalarak da olsa büyüdüklerini, hayatlarını bir şekilde devam ettirdiklerini ancak kadınların hayatın zorlukları ile tek başlarına

mücadele etmek zorunda kaldıklarını belirtiyorlardı. Kadınlar genellikle aile parçalandıktan sonra kadınların yükün büyük bir kısmının altına girmek zorunda kaldıklarını, başka evlilik hayatı yaşama şanslarının da çok olmadığını, böylece hayatın kendileri için çok daha zor bir hale geldiğini belirtiyorlardı.

3.8. Parçalanmış Ailelerin Problemleri Nasıl Ortadan Kaldırılabilir?

Parçalanmış ailelerin problemlerine yine parçalanmış aile fertlerinin çok daha iyi çözümler üretebileceği düşünüldüğü için parçalanmış ailelerden gelen kadınların çözüm önerileri sunmaları istendi. Kadınların vermiş oldukları cevaplardan birkaç tanesi fikir vermesi açısından aşağıda verilmiştir:

“Maddi ve manevi destek sağlayarak ortadan kaldırılabilir.” (49)

“Eşler sağlıklı bir iletişim kurarsa ancak problemler ortadan kalkabilir diye düşünüyorum. Boşandıktan sonra sağlıklı iletişim nasıl kurulabilir onu da bilemem. Bunu eşler başarsa evlilik bitmezdi. Ama çözüm başarmakta. Nasıl yapılır onu ben bilemem, bilemedim de.” (44)

“Psikoloji danışmanına başvurmak lazım. Ancak o zaman problemler çözülür.» (22)

“Aile büyüklerinin desteği gerekmektedir.” (48)

“Düzgün iletişim kurarak ve birbirine saygı duyarak.” (52)

“Boşanmış kadına devlet iş imkanı versin. Devlet adamları bunu görüp önlem almalı.” (37)

“Kadınların meslekleri olmalı. Devlet psikolojik, ekonomik destek vermeli. Boşanma gerçekleşmeden boşanma ve sonrası ile ilgili eğitimler verilmeli. Karşılaşacakları problemleri nasıl çözebilecekleri konusunda yol göstermeli, yardımcı olmalı devlet. Yoksa daha büyük problemlerin yaşanması önlenemez. Güçlü olmayan insan ezilmeye mahkum.” (32)

Yukarıdaki cevaplardan da anlaşılabilir gibi kadınlar da kendi içinde buldukları sıkıntılara uygun çözümler üretmeye çalışmaktalar. Ama kadınların da bulmuş olduğu çözümlerin çok da etkili olmadığı görülmektedir. Görüşmeler sırasında kadınların en fazla çözüm olarak düşündükleri şeylerin başında kadınlara meslek kazandırmanın olduğu tespit edildi. Kadınlar, kendilerinin iyi bir işlerinin olması durumunda evliliklerinin de bitmeyeceğine inandıklarını, evlilikleri bitmiş dahi olsa evlilikleri sırasında yaşamış oldukları pek çok sıkıntıyı yaşamayacaklarına inandıklarını savunuyorlardı. Eşleri öldükten sonra veya eşlerinden ayrıldıktan sonra gelir getirici bir işleri olsa hem kendilerinin hem de çocuklarının bu derece büyük mağduriyetler yaşamayacağına inandıklarını belirtiyorlardı. Kadınlar, boşandıktan sonra da işleri olursa ekonomik olarak bağımsız oldukları için hayatlarının daha kolay hale gelebileceği kanaatindedir. Bunu, görüşme grubundaki kadınlar da doğrulamaktadır. Ayrıca çalışan kadınlar, boşanmanın sosyal ve psikolojik sıkıntılarını daha kolay atlatabildiklerini, sosyal hayatın içinde aktif olmanın pek çok problemi de çözmelerinde etkili olduğu kanaatini paylaşıyorlardı.

4.SONUÇ

Toplumlar, zaman ve sosyo-kültürel yapıların farklılıklarına göre farklı aile şekilleri ortaya koymaktadırlar. Sosyo-kültürel yapıların farklılıkları aile şekillerine yansıdığı gibi aile şekillerindeki değişim de toplumların farklılaşmasında etkili olmaktadır. Geniş ailelerde dayanışma, işbirliği ve birey sayısı fazla olduğu için biz duygusu yaygın olmakta, bu da bireyselleşme oranlarını düşürmektedir. Ölüm ve boşanma farklı kabullerle karşılanmaktadır. Ölüm gerçekleştiğinde hem geleneksel hem de çekirdek aile yeni durumu daha kolay kabul edebiliyor ve uyum sürecini kolaylaştırmanın yollarını arıyor. Geleneksel aile bireyselliğe karşı çok da müsamahalı olmadığı için boşanmayı çok onaylamamakla birlikte boşanmanın travmalarını en aza indirmeye gayret etmektedir. Geniş aile fertleri arkada kalan eşin sorumluluklarını paylaşarak, hayatlarını kolaylaştırmaya çalışmaktadır. Çekirdek aile için aynı şeyleri söyleyebilmek mümkün değildir. Çekirdek ailenin parçalanması ile birlikte tek ebeveynli aile şekline dönüşen yeni ailedeki eş, diğer eşin de sorumluluklarını yüklenmek durumunda kalmaktadır. Bu da var olan sorunları daha da arttırmaktadır. Araştırma bulguları da teorik çerçevede sunulan bu bilgileri destekler mahiyettedir. Görüşmeler sırasında geleneksel ailelerden gelen kadınların ailelerinin desteklerini önemsedikleri tespit edildi. Tek ebeveynli aile hayatına geçtikten sonra kendi ailelerinin desteğini bekledikleri düzeyde bulamadıklarında, travmanın son derece yüksek olarak hissedildiği görüldü. Çekirdek ailelerden gelen kadınlar, aileleri parçalandıktan sonra yüklerinin çok daha fazla olduğunu düşündüklerini, her türlü zorlukla mücadelenin kendilerine kaldığını ifade ettikleri tespit edildi. Bu durumda çevrenin kendilerine yardımının olmadığını, yardım etmeseler dahi engel olmamalarının, yeni problemler ortaya çıkarmamalarının son derece önemli olduğuna vurgu yapılıyordu. Çekirdek ailelerden gelen kadınlar, boşanma veya eşin ölümü sonrasında kendilerini çok daha

yalnız, korumasız ve her türlü risk ve sıkıntı ile mücadelenin içinde bulduklarını, bu durumun da kendilerini çok yıpratmış ve sık sık ortaya koymaya çalışıyorlardı.

Çalışmaya genel olarak bakıldığında Türkiye'nin son dönemde geçiş toplumu özelliğini gösterdiğini, bu sebep ile de sorunların çözümünün çok daha karmaşık bir yapı ortaya koyduğunu söyleyebilmek mümkündür. Geleneksel toplumlardan modern toplumlara geçerken biz ve ben duyguları arasında sıkışıp kalan insanlar, sorunların çözümünde zaman zaman geleneksel değerlerden zaman zaman da modern değerlerden faydalanmayı tercih etmektedirler. Bu da hem kendileri açısından hem de içinde yaşadıkları sosyo-kültürel yapılar açısından istenmeyen durumların ortaya çıkmasında, sorunların uzun vadede çözüme ulaşmasında etken olabilmektedir. Boşanmalar daha çok modern toplumlarda görülen olgular olmakla birlikte, geçiş toplumlarında da sayıları hızla artış göstermeye başladığında toplumlar, etkin çözümler üretme noktasında sıkıntılar yaşamaya başladılar. Bu çalışmada kadınların bakış açısından parçalanmış ailelerin problemleri ortaya konularak, kendi dünyalarındaki yansımaları tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmanın hareket noktası, kadınların eş kaybı ve boşanma sonrasında karşılaşmış oldukları sıkıntıların giderilmesi noktasında üretilecek çözüm önerilerinin kendi ihtiyaçları ve serzenişleri çerçevesinde üretmiş oldukları çözümlerin çok daha etkili olabileceği yönündeki ön kabulüdür.

KAYNAKÇA

- Adak, N. (2012). "Değişen Toplumda Değişen Aile" Siyasal Kitapevi, Ankara.
- Akıcı, H. (2012). Türkiye'de Boşanmanın Dini Ve Psiko-Sosyal Sebepleri Üzerine Bir İnceleme. Marmara Üniversitesi Din Sosyolojisi Yüksek Lisans Tezi.
- Bağlı, M. T. & Sevim, S. (2007). "Popüler Anababalık: Aile Dergileri Üzerine Bir Araştırma", Editör: N. Ahioglu ve N. Güney, Popüler Kültür ve Çocuk (5. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildiri Kitabı, Ankara: Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, ss.127-158.
- Boylu, A. A. & Öztıp, H. (2013). " Tek Ebeveynli Aileler: Sorunlar ve Çözüm Önerileri", Sosyoekonomi Dergisi, Ocak-Haziran 2013, ss. 209-220.
- Canatan, K. & Yıldırım E (2013). Aile Sosyolojisi, İstanbul: Açılım Kitap Yayınevi.
- Erbek E., Eradamlar N., Beştepe E., Akar H., & Alpkan L (2004). Kadına Yönelik Fiziksel ve Cinsel Şiddet: Üç Grup Evli Çiftte Karşılaştırmalı Bir Çalışma, Düşünen Adam; Sayı: 17, Yıl: 4, ss.96-204.
- Feyzioğlu S.& Kuşcuoğlu C, (2011). "Tek Ebeveynli Aileler", Aile ve Toplum Yıl: 12 Cilt: 7 Sayı: 26 Temmuz-Ağustos-Eylül, ss.97-110.
- Firestone S. (1997). Cinselliğin Diyelaktığı, Çeviren: Yurdanur Sağlam, İstanbul: Payel Yayınevi.
- Giddens, A. (2000). Elimizden Kaçıp Giden Dünya, Çeviren: O. Akinhay, İstanbul: Alfa Yayınları.
- Giddens A. (2012). Sosyoloji, Çeviren: Cemal Güzel, İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Kandiyoti D. (1984). "Aile Yapısında Değişme ve Süreklilik: Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım", Türkiye'de Ailenin Değişimi, Editör: N. Erder, Ankara: Türk Sosyal Bilimler Dergisi, ss: 15-34.
- Kasapoğlu, A. (2011). "Aile Sosyolojisi" Anadolu Üniversitesi Yayını, Açıköğretim Fakültesi Yayını No:1303.
- Macionis, J.J. (2012). "Sosyoloji", Çeviri Editörü: Vildan Akan, İstanbul: Nobel Yayınları.
- Öngider, N. (2013). "Boşanmanın Çocuk Üzerindeki Etkileri", Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry, Sayı:5, Yıl:2, ss.140-161.
- Şenol, D. & Mazman, İ. (2012). "Erken Yaşta Evlilik: Çocuk Gelinler" , Uluslararası Katılımlı Çocuk İhtiyaçları Sempozyumu Bildiri Kitabı, ss.500-518, Ankara: Mutlu Çocuklar Derneği Yayınları, (18-19 Mayıs 2012, Litai Hotel, Ankara/Türkiye)
- Şenol, D. & Alp Y.E. (2012). "Çocuk Gelin ve Çocuk Dul Kadınlara Kırıkkale Örneğiyle Sosyolojik Bir Bakış", Uluslararası Katılımlı Çocuk İhtiyaçları Sempozyumu Bildiri Kitabı, ss.248-262, Ankara: Mutlu Çocuklar Derneği Yayınları, (18-19 Mayıs 2012, Litai Hotel, Ankara/Türkiye)
- Türkaskan, N. (2007). "Boşanmanın Çocuklar Üzerine Olumsuz Etkileri ve Bunlarla Baş Etme yolları", Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi, , Sayı: 11, Yıl: 3, ss. 99-108.

Uğur S. B. (2014). “Günümüzde Kadının Boşanma Deneyimleri: Akademisyen Kadınlar Üzerine Bir Araştırma”, Mediterranean Journal of Humanities mjh.akdeniz.edu.tr., Yıl:2, Sayı:4, ss. 293-326

Yasa, İ. (1973). “Evlilik ve Geniş Aile Kurumlarının Yazgısı”, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Sayı:28, Cilt:1,ss.1-17.